

Južne od Ružomberka premávajú ojedinelé vozidlá a spojky z Lipt. Osady na sever.

Situácia bánd: Podľa výpovedí prebehlikov sú v priestore Turč. Blatnice (12 km sev. od Hornej Štubne) 4 roty po 70 mužov s ťažkými zbraňami a po jednej pancierovej puške. Vedenie majú ruskí dôstojníci.

Podľa výpovedí obyvateľov 240 banditov prekročilo hranicu pri Skalitom (12 km juhových. od Jablunkova).

2. Vlastná situácia:

Divízia Tatra a bojová skupina Schill robia na celom fronte — bojová skupina Schill v súvislosti so situáciou v Maďarsku aj južným smerom — silnú prieskumnú a výzvednú činnosť. Získali sa zajatci, ukoristili sa ľahké a ťažké pechotné zbrane.

14. SS divízia granátnikov (Halič č. 1) podnikla aj dnes niekoľko prepádov.

Letecká činnosť: V noci 1. Ju 52 zhodil letáky nad stredným Slovenskom, cez deň pre zlé poveternostné podmienky nebola žiadna letecká činnosť.

3. Rôzne:

Ďalší vlak s 14 vagónmi opustil ružomerský závod.

Budovanie opevnení: Nasadených je 9000 pracovných síl. Dokončené: 7000 metrov tankových prekážok, 9000 bežných metrov priekopy, 250 guľometných postavení, 200 protitankových krytov.

SÚA Praha. S 110-5-47/181. Originál, strojepis. (Z nemčiny preložila IK.)

449

1944, október 17. Londýn. — Záznam hlásenia pplk. M. Vesela k niektorým otázkam prípravy povstania v armáde a k ďalším vojensko-politickým problémom Slovenského národného povstania.

Slovenské poľní divize: Obě divize byly na plných stavech a vybaveny nejlepším materiálem. Bylo to jádro sil, s nimiž Golian počítal pro případ branného odporu. Generál Malár, který do příchodu Němců oběma divizím velel, nebyl sice předvídan jako jejich velitel v případě zásahu proti Němcům, věděl však zhruba o organizačních přípravách a nestavěl se jim na odpor. V daném případě měl jim veleli plk. Talský, který byl organizačně zapojen. Talský zklamal. Uletěl se svým štábem s několika letadly v době, kdy mu nepřítomnost Malárova dovolovala naprosto samostatné jednání. Tento nezodpovědný čin třeba kvalifikovati jako dezerci. Jeho odchodem nastal chaos, zvýšený energickým zásahem Němců proti oběma vyšším jednotkám. Zbytky uchýlily se do lesů a jsou dosud činny jako partyzánské jednotky. Malé části později navázaly styk s vlastními jednotkami na Střed. Slovensku (jednotlivci přicházeli ještě po 3—4 týdnech). Styk Golianův s oběma poľními divizemi byl ihned po odletu Talského přerušen.

Plukovník Talský: Podobně jako Imro byl protěžován politickou skupinou Ursínyho. Golian ani pplk. Vesel neměli k němu plné důvěry. Byl to oportunist, neschopný sebeobětování. Styk mezi Golianem a Talským nebyl tak těsný, jak by si to dokonalé přípravy vyžadovaly.

Pplk. Imro byl osobní přítel Talského a také podporován skupinou Ursínyho. Byl zapojen do odbojového hnutí od počátku r. 1943. Jednal s každým. Přikláněl se tam, kde předpokládal větší osobní prospěch. Kdyby se vrátil dnes na Slovensko, byl by celkem neškodným. Zvláštního upotřebení pro něho však není. Pokud je

pplk. Veselovi známo, neměl úkol, aby se pokusil s celou svoji jednotkou přejít ke Spojencům.

711

Golian: Vojenské přípravy na Střed. Slovensku konal obětavě a velmi dobře. Při zahájení branného povstání byl nerozhodný. Po jeho jmenování velitelem branného odporu byla jeho autorita celkem všemi uznána. Sám je oddaného, nekompromisního čs. smýšlení. Osobní poměr Vesel—Golian není valný.

Poměr velení k SNR: Styk je udržován

- gen. Golianem, členem SNR,
- pplk. Ferjenčíkem, pověřencem pro NO,
- pplk. M. Veselem, přednostou voj. polit. skup.

Se strany SNR je všem požadavkům velení ihned a s plným pochopením vyhověváno. Husákem byl v době vojen. krize předložen návrh na povolání sovět. důstojníků na velitelská místa. Návrh byl odmítnut. Vyjasnění nastalo ustanovením gen. Viesta velitelem 1. čs. armády.

Názor velení na SNR: členové SNR byli zvoleni rozhodnutím výboru a nemají tudíž a ani nemohou mít pověření od lidu. Při první svobodné volbě bude pravděpodobně větší počet členů smeten z politického fora (zejména skup. Ursíny). Sociální demokraté splynuli s komunist. stranou prostým rozhodnutím komunistů, kteří ztrácí na oblibě výstřelky partyz. jednotek. Je třeba utvořit třetí stranu (jakýsi střed), která bude mít pravděpodobně nejvíce přívrženců.

Poměr velení k partyzánskému štábu:

Z celého několikatisícového počtu partyzánů je jen asi 300 Rusů a Ukrajinců a 200 Francouzů. Počátky partyzánského hnutí spadají do počátku letošního roku, kdy několik desítek uprchlých ruských zajatců bylo slovenským lidem poschováváno. Byly postupně organizovány parašutistickými skupinami z Ruska. K nim pak se přidávali i naši lidé, takže partyzánské oddíly dosáhly na počátku branného povstání značných počtů. Působení partyzánských skupin, zejména jejich zvýšená činnost v srpnu 1944 bezesporně uspišilo německé rozhodnutí k zákroku.

Partyzánské jednotky byly zpočátku velmi ukázněné. V bojích se dobře uplatnila zejména skupina pplk. Veličko a jemu přidělená skupina francouzská. Partyzánské jednotky se doplňují z dobrovolníků slovenské národnosti. Hlásí se k nim mnoho lidí, kteří dávají přednost tomuto zařazení před službou u pravidelného vojska. Tím se k nim dostalo i mnoho spodiny, došlo často k nemilým úkazům, krádežím, násilnostem i pod.

Vojenské velení s partyzánskými jednotkami jenom spolupracuje, ale nevelí jim. Dává jim úkoly, nemá však praktické možnosti provedení úkolů vynutit. Partyzánský štáb byl organizován proto, aby bylo umožněno předávat rychle a bez nebezpečí vzájemného nedorozumění požadavky a přání vojenského velení a partyzánů.

Záložníci a mobilizace: Povolány byly ročníky do 35 let — nyní rozšířeno do 40 let. Povolávacích rozkazů bylo vesměs uposlechnuto. Pro mnohé záložníky chybí zbraně a výstroj.

Bojová morálka: Vlastní jednotky jsou složeny z valné části ze záložníků, kteří v poslední době neprošli žádným vojenským výcvikem. Proto nebyla bojová morálka zpočátku valná, zejména když chyběly protitankové zbraně a když nebylo obrany proti beztravně útočícím německým letcům. Postupně si lidé zvykli, nabyli zkušeností a docházely zbraně ze zahraničí. Tyto okolnosti a také vlastní velmi drastická opatření proti zbabělosti a peněžité odměny pro zvláštní případy prokazaného hrdinství celkovou morálku značně pozvedly. Proti zásahu německých tanků neprokazují však ani dosud naše jednotky potřebnou odvahu.

Morálku německých jednotek možno označovat za nízkou. Množí se dezerce. Německý voják útočí jen za účinné podpory dělostřelectva a za doprovodu tanků.

Oddíly bratislavské vlády (domobrana) a jednotky HG nebyly dosud proti našim silám zasazeny. Zdá se, že ani jim Němci plně nedůvěřují.

Zásobování bylo dosud dobré. Třeba však předpokládat, že se v nedaleké době zhorší. Nedojde-li ke změně současných podmínek, bude zima zlá. Zásoby pohon-

ných hmot byly značné. Kdyby bylo nedošlo k nežádoucímu spojeneckému bombardování Dubové, mohla být zásobovací situace pohonnými látkami ještě lepší. Náš stihací pluk je zásobován vysokooktanovým benzínem z Ruska.

První čs. stihací pluk se výborně osvědčil a zasahoval od počátku velmi účinně do pozemních bojů. Jeho úspěšná činnost, všemi a hlavně bojujícími jednotkami plně uznávaná, zasluhuje zvláštní pochvaly.

Češi u I. čs. armády: Přicházelo a dosud přichází na Slovensko mnoho Čechů, hlavně z Moravy. Jde vesměs o velmi odhodlané a nadšené lidi, kteří však nejsou ozbrojeni, nejsou zvláštním přínosem pro jednotky bojující na Slovensku. Přejichod slovenských hranic je sám o sobě hrdinským činem a mnozí z nich platí za to životem. Většina nedosáhla spojení s našimi jednotkami a je poschovávána slovenskými vlastenci na západním Slovensku. Původně bylo zamýšleno organizovat zvláštní českou skupinu pod velením plk. Budína.¹

VHA Praha, Západ I, HV Londýn, 9/1. Strojopisný priepis.

¹ Medzi prílohami vo vojnovom denníku operačného oddelenia ŠVBM v Londýne je prehľad zloženia jednotiek povstaleckej armády, na ktorom je rukopisná poznámka „přivezl slov. delegát plk. Vesel“. Prehľad v rovnakom znení, ale značne poškodený, je tiež medzi prílohami k vojnovému denníku veliteľstva I. čs. armády z 1. 10. 1944. Prehľad uverejňujeme v plnom znení, lebo zhrnuje faktické údaje o zložení, počtoch a výzbroji povstaleckej armády na začiatku októbra 1944:

„Zloženie jednotiek VČSA na Slovensku.

ČSA je t. č. zložené z I., II., III., IV., V., VI. a let. skupiny a z arm. spoj. práporu, žen. práporu, aut. práporu. Mimo toho máme u armády zastúpené správy (zdrav., vet. atď.).

Zloženie skupín:

I. skupina: 3 prápory a 9 diel. SV: Banská Bystrica. Táto skupina prehadzuje smer Horná Štubňa—Malý Štúrec—Harmanec a čiastočne smer Ružomberok—Veľký Štúrec. Ďalej má za úlohu previesť bezprostrednú obranu Banskej Bystrice.

II. skupina: 4 prápory a 16 diel. SV: Brezno nad Hronom. Táto skupina prehadzuje smer Kráľova Lehota—Čertovica—Brezno nad Hronom, Hranovnica—Telgárt, Hrabušice—Telgárt, Dobšiná—Telgárt a stráži smery: Kokava, Klenovec, Tisovec, Revúca (do údolia Hrona).

III. skupina: 5 práporov a 18 diel. SV: Zvolen. Táto skupina prehadzuje smer: Sv. Kríž nad Hronom—Zvolen, cesty vedúce z údolia Hrona do Banskej Štiavnice zo západu a stráži smery vedúce do Banskej Štiavnice a Zvolena z juhu.

IV. skupina: 3 prápory a 12 diel. SV: Kremnica. Táto skupina prehadzuje smer z údolia Turca na Kremnicu a z Handlovej a Jánovej Lehoty na Kremnicu.

V. skupina je t. č. bez jednotiek, lebo bola z frontu vytiahnutá (po tvrdých bojoch v údolí Turca) a jednotky, ktoré z rozprášených častí z tejto skupiny boli znovu postavené, boli už zasadené do III. a IV. skupiny.

VI. skupina: 3 prápory a 6 diel. SV: Lipt. Osada. Táto skupina prehadzuje smer Ružomberok—Lipt. Osada—Staré Hory a stráži Lubochniansku dolinu, ako aj údolie vedúce z Nemeckej Lupče do Železného.

Letecká skupina: Má k dispozícii letecký československý pluk, ktorý prišiel z Ruska, a má 18 schopných strojov LAGG 5. Na Slovensku je t. č. 1 B-534 a 1 Š-328. Okrem toho uleteli do Ruska z priestoru Prešov 3 bojové letky a podľa zistenia je tam schopných 3 Š-328, 3 B-534, 3 Fw-189. Tieto som žiadal o vrátenie, avšak doposiaľ neprišli, ani odpoveď som nedostal.

Okrem toho máme 1 protiletadlovú batériu nemeckú 8,8 cm, 1 batériu československú 8,35 cm, 1 batériu 20 mm Oerlikon. Prápory nemajú vojnové počty ani po stránke personálnej, ani po stránke materiálnej. Chýbajú u skupín kanóny proti útočnej vozbe. Máme len protipancierové pušky dodané Rudou armádou. Mimo toho máme 8 tankov starého československého vzoru s kanónom ráže 3,7 cm a 2 pancierové vlaky (z nich 1 sa práve dokončuje).

Dňom 26. 9. bola rozšírená mobilizácia až do 40 rokov, z výťažku ktorej sa stavajú nové jednotky a predošlé jednotky sa doplňujú na vojnové počty.

Skupiny nemajú takmer žiadnych záloh. Armáda má v zálohe hodnotu asi 4 nevyzbrojených práporov.

Celkový počet vyzbrojených osôb je asi 25 000 a nevyzbrojených asi 5000.

V oblasti oslobodeného územia operuje asi 4000—5000 partizánov.” (SÚA Praha, O 16-19-9/147. Strojopis, originál.)